

МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ОЦЕНКА И ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА РАБОТАТА НА ОРГАНИЗАЦИИ В СФЕРАТА НА ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Христина Банчева¹, Камелия Йотовска², Ася Асенова²

¹Фондация „Екоцентрик“, София

²СУ „Св. Климент Охридски“, София

Резюме

Оценяването на работата на организациите, работещи в сферата на неформалното образование за устойчиво развитие се базира основно на количествени крайни резултати. По-рядко се оценяват смисъла и ползата от образователната услуга, която се предлага; промяната в знания, умения, компетенции, отношения и нагласи в целевите групи, до която водят действията на дадената организация, както и нейния капацитет да предлага услуги в сферата на образование за устойчиво развитие. Основание за съществуването на една организация е въздействието, което тя оказва, което от своя страна е резултат от нейния капацитет. В настоящата статия е представена разработена Методология за оценка и въздействие на работата на организации в сферата на устойчивото развитие със съответните критерии и индикатори за оценка на качеството. Разработената методология е подчинена на релацията „капацитет – образователна услуга – механизми за контрол, оценка и оптимизиране“. Използваните методи са теоретичен анализ и синтез, SWOT анализ, експертна оценка, анкета. Целта на разработената Методология е да повиши организационната и финансова устойчивост на организациите, работещи в сферата на образованието за устойчиво развитие като постави фокус върху оценка на въздействието от тяхната работа върху цялата общност от една страна и предложи механизъм за саморегулация от друга.

Ключови думи: образование за устойчиво развитие, устойчиво развитие, образование, методология, оценка.

Key words: education for sustainable development, sustainable development, education, methodology, evaluation.

JEL: I2.

Увод

Устойчивото развитие се разглежда като алтернатива на консуматорското общество, като изход от развиващата се криза в отношенията към околната среда и към природните ресурси. Класическата дефиниция на понятието „устойчиво развитие“ е тази, дадена от Международната комисия за околна среда и развитие, в „Доклада Брундланд“ (1987 г.) (Brundtland Report, 1987) и гласи: „Устойчивото развитие е развитие, което отговаря на нуждите на настоящето, без да отнема възможността на бъдещите поколения да посрещат своите собствени нужди“. Основните принципи на концепцията за устойчиво развитие се изразяват в следното:

- задоволяване на потребностите на съвременното общество, без да се лишават бъдещите поколения от възможността да задоволяват потребностите си в същия размер (количество);
- пестеливо използване на природните ресурси и възстановяване на нарушеното екологично равновесие;
- анализиране на икономическият ефект от всяка дейност свързана с околната среда;
- мониторинг на разходите за опазване на околната среда от трансгранични замърсявания между сегашното и бъдещите поколения (Георгиев и Манолов, 1999).

Образованието за устойчиво развитие (ОУР) е процес на личностно и социално развитие, който продължава през целия живот и чрез

който се придобиват знания и умения, и се формират перспективи и ценности. То интегрира икономически, екологични, социални и културни аспекти на живота и изгражда отговорно поведение към заобикалящия ни свят. ОУР разширява концепцията за екологичното образование и се фокусира върху следното:

1. Разширяване на възможностите за прилагане на образованието за устойчиво развитие чрез формалното и чрез неформалното образование.

2. Популяризиране на европейските инициативи в областта на образованието за устойчиво развитие.

3. Повишаване на информираността и популяризиране на процесите на интеграция и включване на децата със специални образователни потребности и децата от етническите малцинства.

Основна цел на ОУР е свързана с пълноценното използване на възможностите за формално и неформално образование като ключ към формиране на глобално мислене у хората, а отгук и средство за овладяване на глобалните проблеми, пред които е изправена днес човешката общност. Въз основа на това въпросът за създаване на единни стандарти за осигуряване и поддържане на качеството на нфОУР (в частност) става все по-актуален.

Разработване на методология за оценка на качеството на неформалното образование за устойчиво развитие на организационно ниво

Оценяването на работата на организациите, работещи в сферата на неформалното образование за устойчиво развитие се базира основно на количествени крайни резултати. По-рядко се оценяват смисъла и ползата от образователната услуга, която се предлага; промяната в знания, умения, компетенции, отношения и нагласи в целевите групи, до която водят действията на дадената организация, както и нейния капацитет да предлага услуги в сферата на образование за устойчивото развитие.

Основание за съществуването на една организация е въздействието, което тя оказва, което от своя страна е резултат от нейния капацитет. В настоящата статия е представена разработена и апробирана Методология за оценка и въздействие на работата на организации в сферата на устойчивото развитие със съответните критерии и индикатори за оценка на качеството, базирана на конкретен обобщен, теоретично обоснован, организационно-ориентиран технологичен модел за оценка и въздействие на работата на организации в сферата на устойчивото развитие в съответствие с изградената теоретичната рамка като цялостен конструкт и декомпозирането му на изграждащите го компоненти с връзките между тях.

Въз основа на изводите и обобщенията от направения теоретичен анализ на съществуващи български и чуждестранни нормативни документи и стандарти за качество в областта на неформалното образование, е изградена цялостна концепция за определяне на теоретичната рамка за изграждане на обобщен, организационно-ориентиран технологичен модел за оценка и въздействие на работата на организации, работещи в сферата на устойчивото развитие. Моделът е създаден на интегративна основа със следните основни положения:

- Моделът се основава на определени стандарти – международния стандарт ISO 29990 „Образователни услуги в неформалното образование и обучение – основни изисквания за доставчици“ (ISO 29990:2010).
- Моделът се базира на добри практики от Великобритания, Германия (Qualitätssiegel „Umweltbildung.Bayern“), Испания (Calidad en Educación Ambiental en Aragón. Gobierno de Aragón. Departamento de Medio Ambiente) и Киргистан за критерии и процедура за издаване на знак за качество в областта на екообразованието, глобалното образование, гражданското образование, образованието за устойчиво развитие.
- Моделът е разработен на базата на възприетия подход 14001/EMAS, който прилага глобалната мрежа на „Екоучилища“.

- Моделът е базиран на национални стратегически, планови и програмни документи, сред които Национална стратегия за младежта 2010–2020 г., Проект за стратегия за устойчиво развитие на Република България, Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в РБ, Национален план за действие по околната среда, Национална стратегия за регионално развитие и др.
- Основни характеристики на модела са неговата нормативна осигуреност; теоретична обоснованост; интегративност; целенасоченост, обобщеност, организационно-ориентираност, гъвкавост и отвореност.

На базата на модела е разработена **методология за оценка на качеството на неформалното образование за устойчиво развитие на организационно ниво** (Методология).

Целта на разработената Методология е да повиши организационната и финансова устойчивост на организациите (наричани доставчици на образователни услуги), работещи в сферата на образованието за устойчиво развитие, като постави фокус върху оценка на въздействието от тяхната работа върху цялата общност от една страна и предложи механизъм за саморегулация от друга. Разработената Методология е подчинена на релацията „капацитет – образователна услуга – механизми за контрол, оценка и оптимизиране“. Чрез нея се търсят конкретни измерения на качеството на нфОУР на ниво организация по отношение на:

- потребностите, възможностите и капацитета на организациите за прилагане на конкретни образователни политики и добри практики;
- управление на качеството на нфОУР;
- приложение на мениджърски подход в управлението на нфОУР.

Методологията може да служи и като инструмент за самооценка на организации, работещи в сферата на неформалното образование за устойчиво развитие.

Обектът на оценяване е на организационно ниво – конкретна организация, съответно и критериите за качество се отнасят към цялостната дейност на организацията. Покриването им се отличава със знак за качество („Златен орех“).

Процедура за придобиване на знак за качество

На база на разработения работен вариант на Методология с критерии и индикатори за качество е изградена процедурата за придобиване на знак за качество. За операционализиране на процедурата за придобиване на знак за качество е създаден инструмент – формуляр за кандидатстване. За всеки отделен индикатор е формули-

ран съответен на въпрос от формуляра, а критериите от своя страна са групирани в шест раздела:

- организационна култура;
- човешки ресурс;
- педагогическа концепция на образователната услуга, цели на предлаганите обучения и връзка с измеренията на устойчивото развитие;
- механизми за контрол, оценка и оптимизиране на образователния процес;
- комуникационна стратегия за предлаганите образователни услуги.

Съгласуването на методологията за оценка с целевите групи е извършено чрез емпирични методи – интервю и анкета. След обработване и анализ на получената обратна връзка по работния вариант на критериите и индикаторите за качество, както и по процедурата за кандидатстване с въпросник, е прецизирана методологията за оценка и въздействие на работата на организации, работещи в сферата на неформалното образование за устойчиво развитие (нфОУР).

Разработени са съответни инструменти – анкети (два броя) за допитване до целевите групи, въввлечени в обучителния процес – доставчици и потребители на нфОУР.

Анкетите са попълвани на място по време на шест срещи с целевите групи в София, Враца, Ловеч, Варна, Пловдив и Смолян. В срещите са използвани и дискусии за задълбочаване на качествена оценка на работните критерии и индикатори.

Участниците са общо 167 човека, представители на двете целеви групи: доставчици и потребители на нфОУР.

Обобщени резултати от анкетиранияте доставчиците на услуги

Анкетната карта, адресирана към доставчиците съдържа 10 въпроса и е попълнена от 70 представители на неправителствени организации и народни читалища, 21 представители на държавни институции (паркови администрации, РИОСВ, музеи, младежки домове и др.), 2-ма аниматора на свободна практика и 7 представители на стопански организации.

Изводите от анализа на получените резултати от анкетните проучване показват, че анкетиранияте приемат положително макрорамката за качество в неформалното образование за устойчиво развитие и идеята за своеобразна стандартизация чрез получаване на знак („Златен орех“) при покриването на критерии и индикатори. За 94% от попълнителите анкетата покриването на критерии за качество би донесло висока или средна добавена стойност на организацията, която представляват, а 68% от тях смятат, че утвърждаването на знака ще ги мотивира допълнително за подобряване на образователните услуги, които предлагат. Процедурата за кандидатстване за знак е напълно ясна за 68%, като 69% от анкетиранияте оценяват степента на сложност

на въпросника за кандидатстване като средна. Сред индикаторите за качество на нфОУР има неясни за 29% от доставчиците. 20% от анкетиранияте приемат като трудни за покриване индикаторите за своята организация (висока степен на трудност) и също толкова ги смятат за лесни (ниска степен на трудност). За 62% индикаторите са средно трудни за покриване.

Като неясни индикатори доставчиците посочват някои от групата на „уменията за бъдещето“ и свързаните с цялостния процес на работа на организациите.

Голяма част от доставчиците споделят мнението, че някои от критериите трябва да отпаднат, други да се опростят и комбинират. Като цяло 79,6% от анкетиранияте смятат, че критериите и индикаторите са изчерпателни.

Обобщени резултати от анкетиранияте потребители

Анкетната карта, адресирана към потребителите съдържа 6 въпроса и е попълнена от 57 представители на образователни институции (РИО, детски градини, училища, университети).

93% от тях споделят, че биха имали повече доверие към организации, носители на знак за качество и 88% биха се включвали приоритетно в техни обучителни дейности, но 80% от тях не познават организации, които към момента биха могли да покрият така представените критерии и индикатори за качество.

38% от анкетиранияте посочват всички от индикаторите като задължителни за покриване от организациите. Като незадължителни посочват определени индикатори от групата на „уменията за бъдещето“, напр. „Самомотивиране“ и „Използване на представата за справедливост като основа за взимане на решение и на предприемане на действие“ и тези, свързани с цялостния процес на работа на организацията, което мнение подкрепя мнението на доставчиците. В дискусиите споделят също, че смятат критериите и индикаторите за изчерпателни и препоръчват тяхното опростяване.

Критерии за качество

Въз основа на резултатите от емпиричното изследване е прецизирана системата за оценяване от критерии, индикатори и измерители на качеството на предлагани образователни услуги от организации в областта нфОУР.

Критериите за качество са 7, към тях се отнасят общо 28 индикатора. Измерителите съответстват на всеки индикатор, изключение правят „уменията за бъдещето“, които се разглеждат с общ измерител предвид обратната връзка от целевите групи и спецификата в измерването им.

Критерият „Организационна култура“ включва информация относно цялостния процес на работа на организацията. Оценява дали в основата на работата на организацията стоят во-

дещи ценности, които се основават на демократичните ценности и принципите на устойчивото развитие, чрез представена от тях мисия и визия в сферата на ОУР. Оценява също работата на организацията с разнообразни целеви групи в сферата на нфОУР (измервайки броя на целевите групи, към които е ориентирана дейността ѝ). Измерва дали организацията разполага с устойчива организационна структура (брой на ангажираните лица в контрола, управлението и оперативната дейност на организацията). Оценява дали организацията използва механизми и инвестира ресурси в повишаване капацитета на екипа в сферата на нфОУР чрез тимбилдинги, семинари, оперативки и др. за обмен на опит между членовете на екипа и с външни експерти, като се отчита броя на различните практики, които организацията прилага за повишаване капацитета на екипа си. Оценява също дали организацията използва обратни връзки от членовете на екипа за подобряване на работната среда и цялостния процес на работа на организацията, като за целта е от значение броя и честотата на интегриране на подобрения в средата и процеса на работа на организацията. Отчита дали организацията демонстрира устойчиво поведение при управление на ресурси и материално-техническа база в цялостната си работа (измерва се чрез броя примери от организационната и/или обучителна практика, които демонстрират устойчиво поведение при управлението на ресурсите). Оценява също дали организацията има отношения и партньорства с други организации и/или е част от мрежи според сферата си на действие, чрез броя на организациите, с които си сътрудничи.

Критерият „Екип на организацията“ разглежда човешкия ресурс на организацията във връзка с капацитета ѝ да осъществява нфОУР. Оценява дали организацията разполага с опитни и компетентни обучители в сферата на нфОУР, чрез описание на обучителите в сферата на нфОУР (брой хора, ангажираност с организацията, опит, експертиза, компетенции в нфОУР). На база на представена автобиография се оценява дали обучителите на организацията са част от образователни мрежи и имат връзка с професионалисти от други организации и образователни центрове в сферата на нфОУР, дали обучителите системно повишават знанията и квалификацията си с цел самоусъвършенстване и подобряване на предоставяните образователни услуги в сферата на нфОУР. В критерия са от значение броя участия в мрежи, в релевантни събития (обучения, конференции и т.н).

Критерият „Педагогическа концепция на образователната услуга“ оценява обучителните цели, които си поставя и изпълнява организацията. Разглежда дали организацията предлага разнообразни образователни услуги в сферата на нфОУР, чрез представянето на целите, съдържанието и методите на 1 до 5 различни обучения. Оценява дали организацията обхваща

широк кръг от хора чрез своите образователни услуги в сферата на нфОУР (измерва броя на участниците, които са ползвали услуги в сферата на нфОУР през последните 2 години). Наличието на разписана методология на образователните услуги, които предлага в сферата на нфОУР се оценява най-високо, ако организацията разполага с такава методология за всяка своя услуга. По-ниско се оценява организацията в случай на разписана методология за повечето свои дейности или само за малка част от тях. Използването на разнообразни интерактивни методи по време на образователния процес, съобразени със специфичните нужди на обучаемите и целящи активното включване на обучаемите в него се оценява чрез предоставянето на конкретна методология за дадено обучение (като доказателствен материал). В случай най-ниско се оценява необоснованото използване на разнообразни методи на обучение, докато най-високо се цени ползването на разнообразни методи, които са съобразени с възрастта на групата, целите и темата на обучението; със средата и продължителността му; високо се оценява и ако в методите се разпознават подходи за свободно споделяне на различни гледни точки, ако програмата е гъвкава според хода на протичане на обучението и потребностите на групата.

Критерият „Придобиване и усъвършенстване на ключови умения в рамките на образователната услуга“ проверява доколко са застъпени „уменията за бъдещето“, които за целите на настоящата оценка са групирани в следните индикатори: Формиране и прилагане на интердисциплинарни знания, които са отворени към света и към нови перспективи; Умение за анализиране и оценка на бъдещо развитие, като се вземат предвид бъдещи рискове, опасности, несигурност и се предприемат мерки за тяхното избягване; Участие в колективно планиране и взимане на решения и умение за работа в екип; Мотивиране на другите да бъдат активни; Рефлексия на собственото и на чуждото поведение; Самомотивиране и пристъпване към самостоятелно планиране и действие; Изразяване на емпатия, солидарност и справедливост и използването им като основа за взимане на решения и на предприемане на действия. На тези индикатори се поставя обща оценка въз основа на представена методология на дадено обучение, като водещ е броят на застъпените умения.

Чрез критерия „Връзка на образователната услуга с измеренията на устойчивото развитие“ се оценява доколко всеки от четирите стълба на устойчивото развитие е застъпен в образователната услуга. Важно е дали при разработването и прилагането на образователната услуга се вземат предвид и се включват в тяхната взаимосвързаност поне две от четирите измерения на устойчивото развитие, като за по-висока оценка се измерва броя на застъпените стълбове. Това дали се представят добри и устойчиви практики по темата на образователната услуга, дали се

обръща внимание на примери от местните традиции и култура, се измерва чрез броя на представени примери.

Критерият „Прилагане на механизми за контрол, оценка и оптимизиране на образователната услуга“ е от значение с оглед на непрекъснатото ѝ развитие и подобрене на качеството. Оценката зависи от това дали организацията използва механизми за получаване на обратна връзка от своите обучители относно организирането и протичането на образователния процес в сферата на нФОУР, както и от своите обучаеми в нФОУР относно протичане на образователния процес, степента им на удовлетвореност и т.н. При тези индикатори определяща е формата на обратната връзка и честотата на получаването ѝ. В резултат на анализирани и използвани данните от съответните обратни връзки се оценява въвеждането на подобрения във всички етапи и елементи на обучителната услуга (разработване и прилагане на програмата, обучители, методи, материална база и др.). Измерва се броя на въведените подобрения.

Критерият „Наличие на комуникационна стратегия по отношение на образователните услуги“ е важен от гледна точка на популяризиране на обучителните дейности на организацията и набирането на участници в тях, както и от гледна точка на политически коректния език, който използва. Оценява се дали организацията използва ефективни механизми за комуникация с широката общественост относно предлаганите образователни услуги чрез броя на комуникационни ѝ канали. Другият индикатор е свързан с това да не се допуска реч на омразата и дискриминация по никакъв признак, а да се поставя акцент върху толерантното отношение и сътрудничеството, като тук от значение е наличието на етичен кодекс на организацията.

Методика на оценяване

Покриването на критериите за качество се измерва в три степени – бронз, сребро и злато, като за целта е приложена Ликертовата скала. За всеки измерител се присъжда точка според нивото на покриване на индикатора, съответно:

- 0 точки: не се отнася за организацията;
- 1 точка: отнася се за организацията отчасти или понякога – за бронз;
- 2 точки: отнася се за организацията в повечето случаи – за сребро;
- 3 точки: изцяло се отнася за организацията – за злато.

Крайната оценка се формира от сбора на точките за всеки измерител, а праговете за получаване на знак за качество изискват покриване на 90% от сумата от точките за всеки от тях в съответното ниво. Така напр. за ниво 1 се изискват мин. 20 точки, за 2 – 40 т., а за 3 – 60 т.

Оценката се извършва от двама независими оценители с доказана експертиза в сферата на

неформалното образование за устойчиво развитие, а при разлика в техните оценки от повече от 30% се включва арбитър.

Изводи и препоръки

За да се осигури пълнота и обективност на оценката на качеството на неформално образование за устойчиво развитие е необходимо да се следят определени вътрешно-свързани области.

Разработената методология предоставя на организациите инструмент за подготовка, комуникация, разпространение и участие, които от своя страна позволяват групово осмисляне на образованието за устойчиво развитие. Улеснява документирането и поддържане на качеството на предлаганите продукти и услуги.

Заклучение

Разработената и апробирана методология за оценка на качеството на неформалното образование за устойчиво развитие на организационно ниво допринася за повишаване капацитета и саморегулиране на организациите в областта на нФОУР.

Благодарности

Тази статия е създадена с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство в рамките на проект „Платформа за популяризиране и качество на образованието за устойчиво развитие“, който се изпълнява от Фондация „Екоцентрик“. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Екоцентрик“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.

Литература

1. Георгиев, И., Манолов, М. (1999). *Екология и устойчиво развитие*. Унив. изд. Стопанство. София.
2. Министерство на младежта и спорта. (2010). *Национална стратегия за младежта 2010–2020*. стр. 10, 21–35.
3. *Проект за стратегия за устойчиво развитие на Република България*. 2007. стр. 90–99.
4. United World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Brundtland Report*.
5. *Calidad en Educación Ambiental en Aragón*. Gobierno de Aragón. Departamento de Medio Ambiente. 2010. pp. 31–49.
6. ISO 29990:2010. *Learning services for non-formal education and training – Basic requirements for service providers*. ISO. Switzerland. 2010. pp. 1–18.

7. Qualitätssiegel „Umweltbildung Bayern“. Bayerisches Staatsministerium für Umwelt und Verbraucherschutz. 2012. pp. 1–21.

8. Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования по направлению Педагогическое образование (бакалавр). МОН КР. Бишкек. 2013. стр. 4–23, 124–155.

METHODOLOGY FOR EVALUATION AND INFLUENCE OF THE WORK OF ORGANIZATIONS IN THE FIELD OF EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Hristina Bancheva¹, Kamelia Yotovska², Asya Asenova²

¹EcoCentric Foundation, Sofia, Bulgaria

²Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Sofia, Bulgaria

Abstract

The evaluation of the work of organizations, that work in the field of non-formal education for sustainable development, is based mainly on quantitative results. More rarely are assessed the use and the purpose of the offered educational service; the change in knowledge, skills, competences, attitudes and values of the target groups, that aims certain organization, as well as its capacity to offer services in the field of the education for sustainable development. The reason for the existence of an organization is its impact, that is result of its capacity. This article presents a Methodology for evaluation and influence of the work of organizations in the field of the education for sustainable development with the respective criteria and indicators for quality assessment. The developed methodology is subordinated of the relation „capacity – educational service – mechanism for control, evaluation and optimisation“. The research methods are theoretical analysis and synthesis, SWOT analysis, expert evaluation survey. The purpose of the developed Methodology is to raise the organizational and financial sustainability of the organizations, working in the field of the education for sustainable development, emphasizing, on one hand, the evaluation of the impact of their work on the whole society, and on the other hand, proposing a mechanism for self-regulation.